

Fábián Tibor*

Nagyvárad

Világi és egyházi sajtó. Ami elvlaszt, és ami összeköt

Hadd érzékeltessük egy ismert vicces mondással az egyházi és világi sajtó közötti – sok esetben csupán látszólagos – távolságot: „Mi a különbség a geológia és a teológia között? – Ég és föld.”

A világi sajtó az aktualitásnak és aktualitásból él. Mondhatni evilági, vagy ahogy sokan állítják: a negyedik hatalmi tényező. Közvélemény-formáló és befolyásoló szereppel rendelkezik. Hatással van fogyasztóira, olvasóira, nézőire, hallgatóira. Ezzel gyakran vissza is él: nem ritkán tudatosan manipulál, tematizál, elhallgat, felfúj, kitalál témákat, híreket, hangsúlyokat áthelyez. „Ott is arat, ahol nem vetett”,¹ „belső szobánkba” is bejárása, sőt beleszólása van. Mi pedig sok esetben jobban hallgatunk egy-egy – közszolgálatinak sminkelt – műsor véleményére, mint saját családtagjainkéra.

Nem feltétlenül kell azonban kidobnunk a fürdővízzel együtt a tévét, internetet, újságot ahhoz, hogy elkerüljük, kivédjük káros hatásait. Ehelyett érdemes inkább egyfajta tudatosságra, tudatos médiafogyasztásra nevelnünk magunkat és környezetünket. Mérjük meg, mire van belőle szükségünk. Mi az benne, ami jó, és mi az, ami káros? Tartuk kezünkben ne csak a távirányítót, de a döntés jogát és lehetőségét is.

Az egyház az örökkévalóság jegyében él, hirdeti és átadja a reá bízott jó hírt, az evangéliumot. Azt is szokták mondani: ha Pál apostol ma élne, bizonyára újságíró lenne, hiszen ő kiállt a nyilvánosság fórumára és vállalta a konfrontációt. Mert beszélt arról, amit Isten a szívére helyezett. Nem is szólva Jézusról, aki nagyszerűen tudott élni a nyilvánossággal.

A nyilvánossággal való élés reformációi örökségünk is: a sajtóval egyaránt nagyon hamar és nagyon jól tudott bánni a reformáció német és genfi ága, de a magyarországi reformátorok is.² Ennek ismeretében nem véletlen, hogy az első magyar nyelvű újság, a *Magyar Hírmondó* szerkesztője éppen lelkipásztor volt, az evangélikus Rát Mátyás.³

* Fábián Tibor (Nagyvárad, 1974) Fugyivásárhelyen és Nagyváradon végezte iskoláit. A miskolci Károlyi Intézetben teológiai (1994–1998), a nagyváradai Ady Endre Sajtókéllégiumban (2002–2004) újságírói tanulmányokat folytatott. Jelenleg a komáromi Selye János Egyetem Teológiai Karának végzőse. 1992-ben fordul érdeklődése a sajtó irányába. A nagyváradai kábeltelevízió riportere (1993), majd a *Keskeny Út* folyóirat felelős szerkesztője (1998–1999). 1998–1999-ben a *Nap* hetilap *Hítvilág* rovatának szerkesztője, utána pedig az *Erdélyi Napló* munkatársa (1999–2007), s közben a Királyhágómelléki Református Egyházkerület Sajtó- és Kiadói Ügyosztályának irodavezetője (2001–2002) és a kolozsvári Agnus Rádió főszerkesztő-helyettese, főszerkesztője (2002–2004), több rádiós műsor ötletgazdája, szerkesztője. 2006–2007-ben a nagyváradai *Reggeli Újság* főmunkatársa, 2007-től pedig a Királyhágómelléki Református Egyházkerület *Harangszó* című gyülekezeti lapjának felelős szerkesztője.

¹ Máté 25,24.

² Igazságot szeretetben. In: *Evangélikus Élet*, 2006/18.

³ Rát (Ráth) Mátyás 1749. április 13-án született Győrött, iparos családban. Göttingeni tapasztalatai nyomán vágott bele magyar nyelvű lap szerkesztésébe. A *Magyar Hírmondó* 1780. január 1-jén megjelent első számának címlapját rajzmetszet díszítette, amelyen a földgolyót átrepülő Merkúr zászlaján a *Per regna*,

Az egyházi sajtó az egyház életéről tudósít, méghozzá hármas irányban:

- az aktív egyháztagek, vagyis a templomba járók számára;
- másodsorban a magukat egyháztageknak valló, de hitüket egyháztól távol megélt embereknek (az úgynevezett individuális, rejtőzködő keresztyéneknek); és végül
- az „útszélre hullottaknak”,⁴ akik távol állnak, távol kerültek a keresztyénségtől.

Ez a hármas célcsoport azt mutatja, hogy az egyházi sajtó valójában túllépi az információközlés kereteit, s ennél tágabb feladatkörben gondolkodik: nem csupán informál, hanem hitépítői és missziói tevékenységet is folytat. Népegyházi keretek között pedig egyenesen megengedhetetlen, hogy csak egy szűk réteget, a templomok népét, azaz az istentiszteleteken jelen lévő, azt a bizonyos sokat emlegetett 10%-ot célozza meg. A kegyességi irányzatok kiadványai tudatosan, többnyire a maguk szűk körére összpontosítanak, az egyházi sajtó azonban ennél jóval tágabb célcsoportban gondolkodik.

Látszólagosnak mondtam az egyházi és világi sajtó közötti különbséget. Látszólagos, amennyiben az európai kultúrkörben mindkét sajtót jobbra keresztyén gyökerű és hitű, illetve háttérű újságírók készítik, írják, állítják elő. Látszólagos, hiszen a szakmai követelményekben, a színvonalában, arculatában, technikájában, műfaji és sajtóetikai követelményekben nincs és nem is lehet különbség a kettő között. Az egyházi sajtó ugyanis nem öszvér-jellegű, átmeneti média-forma, ahol bátran lehet nyitogatni a minőség rovására menő, megalkuvó szakmai kikapukat, csak azért, mert egyházi jellegű. Ne hagyjuk, hogy eluralkodjon rajtunk a világi sajtóval szembeni kisebbségi komplexus, a „merjünk kicsik lenni” Kovács László-i gondolata.⁵ A szakmai követelmények ugyanúgy irányadók az egyházi sajtóban, mint a világban. Ennek megfelelően és ennek tudatában alkossunk, szerkesszünk, máskülönben a végtelen megalkuvások és a szakmai kérdésekben tett kompromisszumok átláthatatlan labirintusában találjuk magunkat.

Ugyanakkor azt is ki kell mondanunk, hogy – 18 évvel a rendszerváltozás után – még mindig túl nagy a távolság az egyházi és a világi sajtó között. Ebben mindkét fél hibásnak mondható. Az egyházi sajtó – szakmai tekintetben – a világi nyomában kullog, utóbbi pedig nem tartja elég izgalmas témának az egyház életét, s nem is fárasztja magát annak megismerésével. A világi sajtó ritkán nyúl egyházi témákhoz, vagy ha mégis, akkor gyakran „bulvárízűen” találja őket. Nem beszélve az egyházban használatos kifejezések keveréséről, elírásáról vagy azok ismeretének hiányáról. Vagy akár arról, hogy a világi újságíró sok esetben úgy csörtet a templomban, mint mackó a málnásban, mint elefánt a porcelánboltban. Imádságukban, áhítatukban, hitük megélésében megzavart híveket hagyva maguk után.⁶

per urbes (Országokon, városokon keresztyül) felirat állt. Rát Mátyás a győri evangélikus gyülekezet lelkésze volt. Képzettsége és népszerűsége messze túlnőtt gyülekezete határain. Az 1791-es pesti zsinat egyik jegyzője volt. 1796-ban teológiai tanárnak hívták Pozsonyba, de – érezve a gyülekezet hozzá való ragaszkodását – haláláig megmaradt győri lelkésznek. 1810. február 5-én hunyt el Győrben.

⁴ Mk 4,4.

⁵ 2002. június 4-én, a trianoni évforduló kapcsán Kovács László külügyminiszterként az osztrák kancellárt idézte az Országgyűlésben: „Ausztriának, az egykori Habsburg birodalom széthullása után meg kellett tanulnia kicsinek lenni. Ausztria ezt megtanulta, és ezzel függ össze Ausztria sikere.” Kovács László később nyílt levélben és interjúkban is tagadta, hogy tőle származik a „merjünk kicsik lenni” kijelentés.

⁶ Fábíán Tibor: Újságíró a templomban. Interjú Veres Kovács Attila lelképásztorral. In: *Reggeli Újság*, 2007. május 31.

Azt sem rejthetjük véka alá, hogy a világi sajtóban legtöbbször lesajnálóan nyilatkoznak az egyházi sajtó színvonaláról és munkatársainak szakmai tudásáról. Legyen annyi önkritikánk: a kritika sok esetben jogos. Nem célunk most ennek háttérét elemezni. Elég annyi, hogy a világi és az egyházi sajtó a rendszerváltást követően nem egyenlő alapokról indult. Az azóta eltelt közel két évtized alatt a világi sajtó többszörösen is lekörözte az egyházi „kistestvért”, mind emberanyagban, mind pedig stratégiában, technikai felszereltségben, képzettségben.

Míg a világi sajtó a rendszerváltás után többszörösen is kinevelte a maga ifjú generációit és a szakirányú magyar nyelvű szaktanfolyamok után egyetemi képzés is létesült, addig az egyházi sajtóban előbb lelkes pionírok tevékenykedtek, majd pedig pénzhány, illetve stratégia híján, később sem történt szembeűnő és érzékelhető változás e téren. Ez eredményezte azt a teljesen elhibázott „mindenhez érték” gondolkodásmód elburjánzását, hogy a legtöbb lelkész, egyházi tisztségviselő stb. többek között újságíró szakembernek (is) képzelet magát, és szakmai alapok s tudás nélkül tesz kritikai észrevételeket az egyházi sajtó területén. A szakmát elsajátított, a magukat folyamatosan képző világi újságírók számára ez legalább annyira megmosolyogtató, sőt zavaró, megbotránkozttató és elfogadhatatlan, mint számunkra az ők fent említett „csörtetésük” a templomi istentiszteleteken és egyéb alkalmainkon.

De azt se hallgassuk el, hogy míg a világi sajtóban a befektetőtől, a tulajdonostól függ a lap léte vagy nemléte, addig az egyházi sajtó helyzete annak van alárendelve, hogy van-e valamilyen sajtóstratégiája az illető egyháznak.

De térjünk vissza kiindulópontunkhoz: az egyházi és a világi sajtó közötti távolsághoz, illetve távolságtartáshoz. Nézzük most ennek okait az egyház részéről.

Az egyházi sajtó gyakran egyfajta szakrális miliőt erőltet magára. Nem mer, nem akar világi kérdésekhez hozzászólni, jól érzi magát a kegyes szavak „rengetegében”. Pedig sok olyan keresztyén szakember van egy-egy gyülekezetben, aki megfelelő szinten hozzá tudna szólni egy-egy témához. Ehelyett a világi lapok szólaltatnak meg egy-egy ilyen szakembert, aki mellesleg gyülekezeti tag, presbiter, főgondnok is.

Tudomásul kell venni: az egyházi sajtó olvasói is világi közegben élnek, érdeklő őket a közélet, a napi politika, aktív vagy passzív szavazópolgárok, befolyásolja őket a kereskedelmi média, vannak vásárlási szokásaik, ki vannak téve különféle modern kommunikációs eszközökkel operáló szektáknak, vallási csoportoknak. Az egyházi sajtónak, tehát, érdemes elemezésekkel, háttérmagyarázatokkal, publicisztikákkal és egyéb módon is követni a világ történéseit.

Nem oszlopokon álló, a világról tudomást sem vevő egyházi lapokra van szükség, hanem olyanokra, amelyek a mindennapi élet területén is kifejtik a maguk bibliai alapokon álló, Krisztus-követő álláspontjukat. Ha parlamenti választás közeleg, akkor arról, hiszen az egyháztag választópolgár is egyben. Ha valamelyik okkult elemeket is tartalmazó sikerkönyv megjelenése a fő hír, akkor arról, mert az egyháztag egyben olvasó ember is. Ha egy a fiatalokat károsan befolyásoló zenei együttes jelenik meg a topon, akkor arról szóljunk, hiszen egyháztagjaink nagy része fiatal, akik könnyen befolyásolhatók a korszellem és különféle divatirányzatok által. Ha szappanoperák és egyéb elemek hatására egyháztagjaink idegen hangzású neveket adnak újszülött gyerekeiknek, akkor arról szóljunk.

Az egyházat nagyon sokszor éppen kívülről, világi megközelítésben próbálják burokba zárni: kívülről „csukják rá a templomajtót”. Unos-untig halljuk azt a nézetet, mely szerint az egyház egyházi kérdésekkel foglalkozzék, és ne szóljon bele a politiká-

ba, ne szóljon hozzá a gazdasági kérdésekhez, az aktuális kormány dolgába; de ha szervezni kell, járjon elől fegyelmetten, példamutóan. Pedig az egyház szabadságához az is hozzátartozik, hogy az élet bármely területéről elmondhassa a maga tanítását.⁷

Mint fennebb is kifejtettem, az egyházi sajtót olyan keresztyén emberek olvassák, akik nemcsak keresztyének, de emberek is. Nemcsak egyházi események, de közéleti témák is érdeklik őket. Adjunk hát lehetőséget arra, hogy a felmerülő és legkülönbözőbb világi témákban is megismerhessék az egyház Szentírásán és hitvallásainkon alapuló álláspontját. Legyenek hát ennek eszközei az elemzések, publicisztikák s az egyéb műfajú írások. Ugyanezt megfordítva: a világi sajtó olvasói zömében keresztyén egyházak tagjai is. Érdeemes ezzel is számolnia az illető lapnak.

Médiaetika tekintetében sem szabad különbségnek lennie az egyházi és világi sajtó között. Az *Evangélikus Élet* szakíróját idézve: *A kilencedik parancsolatot aktualizálhatjuk úgy is, hogy ne hazudj, ne csúsztsz, ne manipulálj, ne ferdíts!* Ez maradéktalanul érvényes mindkét sajtó-formára.⁸

A világi és az egyházi sajtó egyaránt informál. Annak a közegnek az életét tükrözi vissza, amely olvasótáborát alkotja. Egyaránt érvényesek rájuk a különféle szakmai kritériumok, amelyek a sajtót sajtóvá teszik. Van értékrendjük, sajtóetikai, pénzügyi és társadalmi háttérük és alapjuk. Az egyezések mellett azonban az a fő különbség, hogy míg a világi sajtó a napi aktualitásoknak és aktualitásokból él, addig az egyházi sajtó mindenekelőtt a Mindenség Urát szolgálja. Ennek megfelelően a Szentírás mérlegén méri mondandóját, és Urától vár áldást munkájára.

Weltliche und kirchliche Presse. Vom dem, was trennt und was verbindet

In medienethischer Hinsicht darf kein Unterschied zwischen kirchlicher und weltlicher Presse bestehen. Man könnte das Neunte Gebot folgendermaßen aktualisieren: lüge und verdrehe nicht, manipulierte nicht! Das ist für beide Medienformen restlos gültig. Für beide sind die verschiedenen Fachkriterien gültig, die eine Presse glaubwürdig machen. Sie haben ein Wertesystem, müssen finanziellen und gesellschaftlichen Hintergrund haben. Neben dieser Ähnlichkeit gibt es einen Hauptunterschied: Während die weltliche Presse für die und aus den Tagesaktualitäten lebt, dient die kirchliche Presse dem Herrn des Weltalls. Demgemäß wiegt sie alles, was sie sagt auf der Waage der Heiligen Schrift ab und erwartet den Segen auf ihre Arbeit von dem Herrn.

⁷ Semjén Zsolt: Az ország lelke és az egyház. In: *Reformátusok Lapja*, 2008. május 9.

⁸ Igazságot szeretetben. In: *Evangélikus Élet*, 2006/18.